

G. BĂLĂIȚĂ, SEMNIFICAȚIA UNEI OPERE

de MIRCEA DINUTZ

Dacă despre un prozator ca D. R. Popescu, Gabriel Dimisianu putea să afirme pe bună dreptate — că „e un creator exprimat integral“¹, în sensul că și-a dat întreaga măsură a talentului în opera sa de până acum, nu același lucru se poate spune despre G. Bălăiță. Acesta este un prozator aflat în plină cursă, altfel spus, în plină ascensiune valorică. „Lumea în două zile“ a convins critica și, în mod sigur, pe cititorii avizați, că ne aflăm în fața unui prozator de primă mărime în contextul literaturii române contemporane.

Albala, ca dezvoltare „adiabatică“ a spațiului provincial, devine un teritoriu recunoscut, ca însăși numele autorului. Literatura programatică cîștigă teren pe zi ce trece, ea fiind — în primul rînd — un semn al ambițiilor din ce în ce mai mari ale scriitorului român, ce se leapădă treptat de complexe (simptomatică este atitudinea lui Marin Preda) și se desfășoară cu mult curaj și cu mijloace variate pe spații, uneori restrînse, dar binecunoscute. Mișcarea este parabolică și ea angajează, implicit, pe leotor în efortul de descifrare nu al unui personaj anume sau al unui „story“, ci al vieții însăși, năvălind impetuoasă în paginile cărții.

Subscriem judecății formulate de Eugen Simion, care sublinia cu multă dreptate că prozatorul modern nu caută doar formule și mijloace noi, care să șocheze pur și simplu — cum înclină să creadă unii — ci că există o necesitate biunivocă în relația conținut — formă în romanul modern, formele, mijloacele noi de exprimare fiind reclamate în mod imperios de o substanță infinit mai bogată și mai complexă. Etapa experimentelor, chiar în literatura noastră, este pe cale să fie depășită. „Ne găsim, azi, într-un moment în care romanul valorifică toate aceste experimente — spune acesta — într-o sinteză nouă, în acord, desigur, cu experiența omului și cu experiența însăși a cunoașterii despre om“².

Puțin ciudat este faptul că, deși stimat și elogiat, G. Bălăiță a fost ocolit în puținele sinteze încercate asupra prozei române contemporane, lucru explicabil doar prin faptul că opera acestuia suportă cu greu (poate chiar de loc) o etichetă, o încadrare rigidă.

Astfel, un tânăr critic, Anton Cosma, cu toată elasticitatea voită în aplicarea unor criterii (studiul „Romanul românesc și problematica o-

1 Gabriel Dimisianu — „Nouă prozatori“, Editura Eminescu, București, 1977, p. 118.

2 Eugen Simion, „Posibilitățile romanului“, în „Ramuri“, nr. 12 (174), 15 decembrie 1978, p. 5.

mului contemporan“), deși se referă la „Lumea în două zile“, evită încadrarea creatorului Albalei în vreo formulă.

Iar un critic, mult încercat, ca Eugen Simion, într-o intervenție relativ recentă: „Posibilitățile romanului“³, face doar o aluzie, vorbind despre romancierii ce ar descinde din Thomas Mann și Joyce.

Romul Munteanu îl inseriază, alături de D. R. Popescu și Augustin Buzura, ca „faulknerian“, iar Eugen Barbu îl consideră, fără ezitare, ca fiind „joycean“. Dincolo de toți, Dan Culcer este de părere că G. Bălăiță este dator „mai tuturor, sub aspect narativ“.⁴

Opera acestuia, chiar dacă n-a ajuns la cota ultimă, în sensul că putem aștepta mai mult pe viitor, nu suportă însă trimiteri atît de brute, care — dacă nu sînt denigratoare — tind oricum să deformeze, să falsifice imaginea prozatorului băcăuan.

Incontestabil este faptul că Bălăiță și-a asumat cu luciditate și inteligență un „sumum“ impresionant de procedee moderne, ce nu sînt străine de eforturile unor mari prozatori ai lumii: Dostoievski, Thomas Mann, W. Faulkner sau James Joyce. Între aceștia e greu însă de evidențiat vreo influență dominantă și a o face totuși, înseamnă — implicit — a-i nega originalitatea. El și-a asumat, de asemenea, un mod viabil modern de a gândi romanul, fiind unul dintre principalii realizatori, dar și teoreticieni ai unei literaturi a „totului“, ce încearcă să sugereze viața în toată complexitatea ei, între semnificativ și nesemnificativ, cu toate meandrele și alunecările imprevizibile între spații, o literatură dureros conștientă de imposibilitatea dirijării faptului de viață, vieții însăși într-un flux coerent, irezistibil.

Este, după cum se exprima A. Huxley, o literatură „din ce în ce mai acut conștientă de Adevărul Total — de vastele oceane de mărunțișuri neimportante, de întîmplări și gânduri care-și întind tentaculele în toate direcțiile, din oricare punct-insulă (un personaj, o întîmplare) ar dori autorul să contemple faptele“.

De la „Palladion“ la „Lumea în două zile“, și, în sfîrșit, la „Ucenicul neascultător“ se poate urmări cu limpezime, pe de o parte, procesul de decantare teoretică, pe de altă parte, procesul de decantare artistică, desfășurat de la simpla asumare a unor mijloace moderne (în nuvela amintită) pînă la *sinteza* dorită („Lumea în două zile“). „Ucenicul neascultător“ vine în replică la propria sa performanță, romanul „celor două zile“, aducînd în plus perspectiva unei construcții monumentale.

Am căzut de acord asupra influențelor, mai degrabă sugestiilor oferite de marea proză modernă și nu poate nega nimeni că Thomas Mann, James Joyce, William Faulkner, scriitorii ruși a căror lecție a parcurs-o cu luciditate G. Bălăiță, în special Dostoievski și Gogol, foarte puțin Gabriel Garcia Marquez, *sînt de recunoscut în spiritul lor*. Nicăieri, însă,

3 V. nota 2; ibidem.

4 Dan Culcer — „Scriitori tineri contemporani“, în „Vatra“, nr. 12 (93), 20 decembrie 1978, p. 5.

5 Aldous Huxley — „Și restul e tăcere“, Editura Univers, București, 1977, Colecția „Eseuri“, p. 27.

Bălăiță nu preia formal pe un autor sau altul. Sugestiile au fost valorificate cu inteligență în vederea obținerii unei originalități proprii. Astfel, autorul va convinge la 1975 că a ajuns la un timbru nou, puternic, de neconfundat. Eroarea unor critici constă în faptul că s-au oprit, uneori, la nivelul depistării similitudinilor, pe care le-au numit, implicit, influențe.

*
*   *
*

Talentul autorului a fost remarcat și subliniat de toți comentatorii în 1964, cu prilejul debutului editorial — „Călătoria”.⁶ Excelență ni se pare astăzi intuiția lui Nicolae Dragoș, la acea dată : „avem sentimentul, citind paginile cărții, că asistăm la pregătirea uneltor scriitoricești pentru lucrări mai ample, mai bogate în viață”.⁷

Schițele și povestirile din volum merg în trei direcții principale : viața satului din acea perioadă a schimbărilor fundamentale, trecerea dintr-o vîrstă în alta, vizind copii și adolescenți și, în sfîrșit, momentele de puternică criză sufletească cu motivație erotică. Restrîngîndu-și astfel investigațiile, autorul își asigură teren pentru aprofundarea temelor. dar mai ales pentru verificarea și cultivarea propriilor posibilități.

De subliniat preferința autorului pentru personaje pure, indiferent de vîrstă și pentru surprinderea momentelor de cumpănă sufletească, în care se află eroii. Dacă în povestirile de suflu mai amplu („Culesul dintii” și „Un om și lucrurile sale”) urmărește un proces de decantare interioară, în povestirile care au în atenție copii și adolescenți realizează generoase spații de autentică poezie, în care autorul manifestă o delicată înțelegere a vîrstei, tact, finețe analitică.

Infiltrația simbolurilor se face cu discreție, aici verificîndu-se bine judecata critică a lui Marian Popa : „schițe și povestiri de intersecție a tradiționalismului tematic cu modernismul redactării”.⁸ De la debut, deci, autorul a căutat noutatea, însă fără ostentație, dovedind un remarcabil simț al măsurii și al echilibrului. Dacă turnura prozelor nu surprinde, urmînd linia obișnuită, mijloacele sînt, în bună parte, moderne și dau impresia permanentă de prospețime prin varietate și forță de sugestie.

Eroii de prim plan — ceea ce s-a observat — sînt niște tipuri, pe care un fapt de viață îi stîrnește, îi tensionează, îi pune în situația de a lua hotărîri decisive. Indiferent de tema investigată, autorul se dovedește a fi un analist prin excelență, el manifestînd o slabă apetență factică.

Personajele sînt privite dinăuntru, oricum cu tenta de a-i „descifra”, de a le pune în lumină mecanismul sufletesc, urmînd drumul de la faptul de viață la adevărul de viață, de la pretext pînă la esență.

6 George Bălăiță, „Călătoria”, Editura Tineretului, București, 1964, Colecția „Luceafărul”, 157 p.

7 Nicolae Dragoș, cronică la volumul „Călătoria”, Ed. Tineretului, B., 1964, în „Știința Tineretului”, an XX, nr. 4716, vineri, 17 iulie 1964, p. 2.

8 Marian Popa — „Bălăiță, George”, în „Dicționar de literatură română contemporană”, ediția a II-a, Editura Albatros, București, 1977, p. 71.

Cu alte cuvinte, eroii se află în fața unui „prag“ dintre o stare și alta, dintre o vîrstă și alta, dintre o lume și alta. Modul în care își rezolvă nelineștile, îi conservă în puritatea lor. Autorul se arată interesat de latura etică, în primul rînd, urmărindu-și eroii pe dimensiunea lor morală. Evită spectaculosul factic, preferînd spectaculosul psihologic. „Călătoria“ marchează începutul unui drum, pornit sub bune auspicii și care a continuat sub semnul celor mai mari speranțe.

*
*   *
*

Personalitate în plină ascensiune, G. Bălăiță a confirmat încrederea criticii cu volumul următor : „Conversînd despre Ionescu“.⁹

Aceeași structură de moralist, relevată mai sus, o reîntîlnim în prozele acestui al doilea volum. Analistul cîștigă în siguranță, gama tematică este mai bogată, dar — mai ales — prozatorul își îmbogățește mijloacele de exprimare, manifestă mai multă îndrăzneală și un plus de maturitate.

Și, chiar dacă nu putem fi de acord cu toate numele pomenite, la această ocazie : Joyce, Kafka, Salinger, Eugen Ionescu, D. R. Popescu, N. Velea, numărul trimiterilor și semnificația acestora vorbesc, pe de o parte, despre efortul criticii în a-l situa pe Bălăiță într-o linie valorică fermă, iar, pe de altă parte, despre racordarea acestuia la prozatori de primă mărime pe plan universal și național, ca o recunoaștere implicită a valorii.

Ipostaza sarcastic-ironică, siugranța cu care minuieste dialogul (v. schița „Conversînd despre Ionescu“), duiosia și puterea de înțelegere a unui om cu o existență bîntuită de nenoroc, dar și de fatalism, ce transpar atît de discret prin intermediul unui dialog purtat între doi funcționari cehovieni, nu-l înseniază pe Bălăiță între prozatorii moldoveni. Doar ritmul neprecipitat, monotonia relatărilor trădează un temperament potolit, cu arderi în adîncime, nemuntean.

În ciuda unor diferențe clare, unele de esență, nu există o ruptură între volumul de debut și acesta. Unele teme sînt reluate cu mijloace noi, iar în altele se face simțită o substanță nouă, propusă spre investigare. Nici un moment, însă, procedeele nu sînt exhibate, aplicate demonstrativ, nici măcar în „Palladion“.

Astfel, prozele de inspirație rurală din volumul „Călătoria“ au un corespondent în nuvela „Prima zi a săptămîinii“, una dintre prozele care l-au făcut pe G. Dimisianu să vorbească despre „realismul psihologic“.¹⁰

Structură de citadin, prozatorul evită — aici — privirea din interior, care l-ar fi supus, probabil, unui mai mare risc. Găsește, în schimb, o altă soluție, foarte modernă în esența ei : motivul martorului, motiv azi foarte des întîlnit la prozatorii noștri contemporani. S-a remarcat că

⁹ George Bălăiță, „Conversînd despre Ionescu“ (nuvele), Editura pentru literatură, București, 1966, 236 p.

¹⁰ Gabriel Dimisianu, cronică la volumul „Conversînd despre Ionescu“, Editura pentru literatură, B., 1966, în „Gazeta literară“, an XIII, nr. 48, 1 decembrie 1966, p. 2.

eroul, Moise Aanei, face parte din aceeași familie cu Iacob Nesfintu, străbătînd — ca și acela — o perioadă de criză prelungită, aflat într-un proces complex de autolimpezire.

Tot o nuvelă psihologică este și „Întoarcerea eroului cunoscut“, substanța ei fiind însă de cu totul altă factură. Eroul, Marcel (Valter) Descu este un declasat moral și intelectual, un caz patologic. Și tehnica este alta (vom insista mai jos).

Aici autorul preferă privirea din interior, alegîndu-și — în mod premeditat — un caz-limită pentru a sublinia mai bine consecințele războiului ce proiectează la suprafață, alături de eroi adevărați, falșii eroi, adevărate gunoarie umane, ca în cazul de față. Alături autorul folosește din plin tehnica cinematică, aceasta efectuînd un interesant joc de planuri în spațiu și timp.

Introspecția psihologică, dusă pînă la ultimele consecințe, se efectuează fără crispare, deși faptele — dar mai ales gîndurile falsului erou — sînt oribile. În această nuvelă, ca și în cea amintită mai sus, investigația nu se limitează numai la prezent, ci merge și în trecut, în dorința de a sugera cît mai bine această anomalie umană. Sînt selectate momente din copilărie și adolescență, pentru a pune în lumină, cît mai convingător, grotescul unui mecanism sufletesc.

Dar procedeul de factură modernă care restructurează după principii noi un material predispus tratării tradiționale este cel al memoriei involuntare. Toată analiza psihologică, atît de bogată, se desfășoară practic, din momentul coborîrii din tren pînă în momentul în care eroul ajunge acasă. Această dilatare a timpului, imixtiunea trecutului în prezent, suprema concentrare factică în favoarea introspecției nu poate fi străină, orice s-ar spune, de ciștigurile prozei moderne.

„Palladion“, una din prozele mai mult discutate, este — în același timp — o parabolă și o alegorie cu implicații polemice. Este evidentă, de asemenea, ipostaza ironic-sarcastică pe care și-o asumă prozatorul.

Sînt posibile două nivele de interpretare, fără ca acestea să se excludă reciproc, dimpotrivă. Primul nivel este cel la care se încearcă descifrarea parabolei scriitorului, în raport cu personajele sale. Tenta polemică este certă. Autorul desfășoară aici un întreg program teoretic, o perspectivă cu adevărat modernă de a înțelege literatura. Bătrînului scriitor care-i recomandă să-și domine planul epic și personajele, îi va răspunde: „Bine, maestre“. Va proceda însă exact invers.

Din acest punct de vedere, „Palladion“ se dovedește a fi o *proză-program care anunță și marchează trecerea spre o nouă etapă scriitoricească*. Ea este, în același timp, o sinteză a căutărilor și o certitudine a vocației sale.

La un al doilea nivel de interpretare, cele cinci personaje scăpate din puterea autorului, nevoit să-și recunoască înfrîngerea, constituie, după cum a demonstrat și Vlad Sorianu, „tipologii programatice, cu viză etico-socială“. ¹¹

¹¹ Vlad Sorianu, cronica la volumul „Conversînd despre Ionescu“, Editura pentru literatură, București, 1966, în „Ateneu“, an III, nr. 12, decembrie 1966, p. 8.

„Palladion“ nu constituie numai un prilej pe care autorul și-l oferă pentru a-și expune părerile literare, ci și pentru a le susține practic.

Volumul, în ansamblu, confirmă valoric și-l situează pe autor la capătul unei etape scriitoricești.

*
* *

„Întimplări din noaptea soarelui de lapte“¹² s-ar încadra, deși apariție editorială posterioară volumului „Conversînd despre Ionescu“, tot în această primă etapă a creației lui G. Bălăiță. Autorul își valorifică în această a treia carte predispozițiile manifestate pentru universul infantil (în volumele anterioare) cu succes, dar fără a ajunge la originalitatea dorită.

La un prim nivel de interpretare ar fi vorba despre crearea unui univers fantasmatic, proiecție a imaginației unui copil cu însușiri deosebite. În acest sens, trimiterele s-au făcut cu exactitate la Lewis Carol și Mihail Sadoveanu.

La un al doilea nivel de interpretare se poate vorbi despre o aventură, în sens superior, a cunoașterii, aventură în care micul Cantemir redescoperă sensul originar al cuvintelor, vizualizînd, asemenea unui mic demiurg proverbe, cuvinte ce par a scăpa puterii sale de înțelegere la această vîrstă. Fantezia și intuiția deosebită îl ajută să distrugă clișeele verbale istovite, vehiculate de cele două mătuși bineintenționate, ba mai mult, să ajungă — intuitiv — la valoarea adevărată a unor cuvinte. Pe această linie mergînd, filiația cu Anton Pann și Ion Creangă se justifică.

Cele două planuri ale cărții, cel real și cel fantasmatic, vin să se completeze reciproc. Totuși — trebuie precizat — planul de bază care adună liniile de forță ale narațiunii este cel fantasmatic — mirific cu eroul — copil, a cărui dorință mai mare decît toate este să nu fie „pisat“ după modelul aflat în realitate.

Fără a fi inedită ca formulă literară și fără a fi o capodoperă a genului, cartea place — în ansamblu — ea avînd secvențe excelent realizate. Mai moldovean decît în oricare altă parte, autorul proiectează un film ce degajă mult farmec și care poate ține încordată atenția micilor cititori (și nu numai) de la un capăt la celălalt. Impresia generală este de exercițiu superior, poetul trădîndu-se din plin în aceste pagini.

*
* *

„Lumea în două zile“ (1975)¹³ îl proiectează pe scriitorul băcăuan între primii prozatori ai țării, acesta izbucnind uimitor de matur și puternic, după o tăcere editorială de circa opt ani.

12 George Bălăiță — „Întimplări din noaptea soarelui de lapte“, Editura Tinerețului, București, 1967, 112 p.

13 George Bălăiță, „Lumea în două zile“, roman, Editura Eminescu, București, 1975, 396 p.

Pornind de la ceea ce înțelege în mod intim Bălăiță prin roman : „o istorie a sufletului și a rezistenței omului, a salvării și transformării lui”¹⁴, ni se oferă o sugestie (nu mai mult) spre înțelegerea cărții.

Parabola unei lumi văzută ca farsă (o perspectivă puțin obișnuită de relevare a adevărului) are spre margini două personaje de extremă : pe *August pălărierul*, înțeleptul ce a făcut din îndoială un adevărat „modus vivendi” și pe *Anghel* reversul medaliei, personaj malefic, declanșat de credința sa neclintită în putere, în capacitatea de a descifra și a stăpîni destinele oamenilor, fanatism de cea mai pură speță. Sînt extremele morale ale unei atitudini față de viață. Se verifică încă o dată că acei, care au văzut în Bălăiță un moralist grav, nu s-au înșelat.

Și unul și celălalt vor încerca să dirijeze în lumi și în puncte de tensiune diferite, existența tinărului Antipa. Unul, cu îndoiala sa, își va pierde treptat ascendentul moral asupra acestuia, celălalt își va pierde puterea cu excesul său de credință. Antipa este în raport cu aceștia doi, dar și cu obiectul „predicii” lor : viața, un adevărat „ucenic neascultător”.

Ceea ce-l va preocupa pe Antipa cu adevărat, dincolo de măștile asumate (un oblomov autohton la Albala și un Cicikov fără vocație la Dealu-Ocna) va fi *drumul spre marginile glumei*. „Pînă unde glumim ?” va fi întrebarea de esență pe care și-o pun personajele cărții : Antipa, cei doi anchetatori-scriitori, însuși autorul și, odată cu aceștia, cititorul.

Tentația puterii, travestită în forme oricît de subtile, este resimțită de toate personajele de prim-plan, este nodul vital ce declanșează pe această amplă parabolă a vieții văzute ca farsă. Echilibrînd balanța, aceleași personaje resimt, nu mai puțin, frica, „spaima de provizorat”.

În cazul lui Antipa, „spaima de provizorat — cum spune Pașaliu — găsește un refugiu în dragostea ocrotitoare a Feliciei”. Refugiul este însă relativ. De aceea, Antipa are nevoie de mijloace auxiliare : minciuna, gluma, farsa”, „...minciuna este fantezie, se explică el, independentă, libertate nemăsurată”.

Baroni, un ratat decrepit al târgului Albala, are intuiția unei farse ce depășește cu mult limitele unei zile și lumi anume : „Totul este farsă, domnule judecător, și Dumnezeu este cel mai mare farsor, un tip cinic și lipsit de fantezie”.

Cele două ospățuri : unul, în seara de Crăciun, la Albala și care polarizează toate personajele delimitate în funcție de Antipa și celălalt, la Dealu-Ocna, într-o atmosferă pe jumătate stranie, cu personajele mai importante ale târgului, sînt *nu* „apocaliptice”, cum au lăsat să se înțeleagă unii îngroșînd nepermis planul magico-simbolistic al cărții, ci doar punctele de maximă tensiune și semnificație ale farsei regizate pînă atunci cu discreție.

Singurii lucizi și care trec dincolo de farsă, interogîndu-se asupra ei, sînt Antipa și, bineînțeles, Viziru. Ei fac parte din mai lungă serie

14 George Bălăiță, „Consecvența romanului”, în „România literară”, anul XI, nr. 33, joi, 17 august 1978, p. 3.

a personajelor morale, bineintenționate și problematizate ale prozei lui Bălăiță. De reținut că acestea două sînt singurele personaje care evoluează, care se transformă de la o lume la alta. Al. Ionescu, asemenea autorului, se află dincolo de farsă.

Ancheta judecătorului Viziru, are, deci, ca principal obiectiv descifrarea acestei farse, înțelegerea acestui mecanism, înțelegere ce l-ar elibera, i-ar reda încrederea și sănătatea : „Cînd voi ști unde și cît trebuie să glumesc voi scăpa de frică. Și atunci voi fi liber și sănătos“.

Interpretările ce se pot da romanului sînt cu mult mai multe și s-ar putea scrie — fără exagerare — chiar o carte despre „Lumea în două zile“. Ceea ce nu ne putem permite noi aici.

Calitățile acesteia au fost relevate, la timpul potrivit, de către comentatori. Portretist excepțional, poet generos, analist de talent, el creează pasaje memorabile, percutante prin concretețea lor, ca acela din circiurna lui Moiselini, cînd este narată moartea preotului Zota și folosește o gamă uimitor de variată de procedee moderne, ceea ce l-a făcut pe Marian Popa să emită o judecată critică profund nedreaptă : „cel mai complet inventar autohton al procedeeilor romanului modern“. ¹⁵

„Lumea în două zile“ este, pînă astăzi, cartea de rezistență a lui George Bălăiță, o carte care — după părerea noastră — a trecut cu puțin pe lîngă capodoperă.

*
*   *
*

De la „romanul celor două zile“, de suflu amplu, G. Bălăiță ajunge la ideea unei construcții monumentale, în care eroul să parcurgă, pe rînd, toate treptele inițierii în viața social-istorică, în cea morală și în cea sentimentală. În mod programatic, autorul își subliniază în „Ucenicul neascultător“ (1978) ¹⁶ ambițiile exhaustive : „cronica despre Naum și Albala se scrie încet, caută să cuprindă *totul* (s.n.)“.

„Ochean“ și „Palaloga“, situate la extremele volumului au funcționalitatea unor adevărate capitole teoretice (deși literatură curată) și sînt simptomatice pentru stadiul scriitoricesc în care se află autorul, ca altădată „Palladion“ la 1967. Acestea verifică și constituie supratextul cărții metaromanul.

Substanța românească este „tăiată“ în secțiuni care, aparent, au o foarte slabă legătură între ele. Conform concepției și intențiilor, declarate sau nu, capitolele au și o anumită autonomie, dar se înscriu și în planul de ansamblu al cărții, ca părți ale unei „părți“ mai mari din ciclul proiectat. Maniera de tratare însă, substanțial diferită de la capitol la capitol, creează derută. Lucrurile se vor decanta în momentul în care cele trei piese ale „totului“ vor coexista și putem crede că autorul va urma sugestia oferită de Lucian Raicu ¹⁷ de a rescrie întreaga carte.

¹⁵ V. nota 8 ; ibidem.

¹⁶ George Bălăiță, „Ucenicul neascultător“, Editura Albatros, București, 1978, 421 p.

¹⁷ Lucian Raicu, „Proza (existentului)“, în „România literară“, anul XI, nr. 13, joi, 30 martie 1978, p. 4 și 5.

Intrucît șansa unei mari cărți a literaturii române nu trebuie ratată.

Structura cărții, așa cum ne apare ea, are și o motivație interioară. Autorul dorește să fie modern pînă la capăt, în înțelesul bun al cuvîntului. Nimic nu e luminat din plin, nici personajele, nici faptele, nici structura cărții nu e una la îndemînă. Iar acolo unde autorul face un efort de explicitare („Un diavol de iarmaroc“), eșuează. Acesta lasă impresia permanentă că se supune substanței românești, că totul curge asemenea vieții, în mod neprogramatic, între întîmplare și ceea ce este previzibil. Este semnul cel mai sigur al unei literaturi programate.

Farsa este detectabilă și aici, aceasta nu anulînd, ci întărind planul grav în care se mișcă personajele. Dezbaterea etică este mult lărgită față de „Lumea în două zile“, chiar dacă autorul nu pare să ia atitudine față de ce fac și gîndesc personajele sale.

Povestitorul se desfășoară din plin în această carte. Este evidentă încrederea lui Bălăiță în arta scrisului, precum și ambiția de a cuprinde „totul“. Autorul face din cititor (idealul prozatorului de factură modernă) colaboratorul său. Procesul de obscurizare treptată, evident, se produce în sensul problematizării personajului, al relevării naturii sale contradictorii, din diferite unghiuri, situîndu-l în diferite contexte. De cele mai multe ori, personajul principal trebuie subînțeles, tot așa cum îl subînțelegem pe creator dincolo de orice narațiune, oricît de obiectivă.

Oricum, și această carte verifică un mare prozator contemporan. Șansa unei cărți de excepție există și ultimul cuvînt, cel mai greu, îl are autorul.

Analist, în esența sa, G. Bălăiță revine în cea de-a două etapă scriitoricească la epic, realizînd un echilibru necesar. De la „Lumea în două zile“ la „Ucenicul neascultător“ s-a putut vedea clar că evenimentul, faptul de viață cîștigă în pondere. Cumularea lor, însă, nu are semnificația relevării pur evenimentiale, ci a desfășurării pe verticală.

Personajele lui G. Bălăiță — cum s-a observat de la debut — sînt, în majoritatea lor, curate sufletește, predispuse, astfel, problematizării. Chiar Antipa, dincolo de măștile pe care le poartă, adevăratul Antipa nu este decît victima farsei, pînă la un punct regizate de el însuși. Puritatea și doza de utopism pe care o au personajele ne fac să credem că Antipa și Naum Capdeaur, mai ales, sînt structuri romantice. Aceasta face posibilă înscriserea eroului alături de Wilhelm Meister, de o pildă, înscriserea acestuia din urmă (Naum Capdeaur) într-un „Bildungsroman“.

Ironia, ca factor de configurare artistică, nu trebuie să ne facă să neglijăm registrul grav (cel fundamental) al cărților lui Bălăiță.

În contextul prozei românești contemporane, opera lui G. Bălăiță se înscrie ca o *sinteză organică și puternică a romanului modern, în substanța și în procedeele sale artistice, sinteză ce stă sub semnul maturității la care a ajuns romanul românesc* și care deschide drum larg împlinirilor viitoare.

G. BĂLĂIȚĂ. LA SIGNIFICATION D'UN OEUVRE

R é s u m é

George Bălăiță este l'un des plus importants prosateurs contemporains, étant à côté de D. R. Popescu, Augustin Buzura, N. Breban dans un bon moment du roman roumain moderne.

Du „Voyage“ (1964) jusqu'au „Disciple désobéissant“ il a enregistré une courbe valorique ascendante, en assumant avec de l'intelligence et de la lucidité une game variée de moyens modernes.

„Le monde en deux jours“ (1975) reste jusqu'aujourd'hui le livre de résistance de G. Bălăiță et un point de référence obligatoire pour la critique littéraire contemporaine.